

POPULAȚIA COMITATULUI CRASNA ÎN LUMINA UNOR CONSCRIPTII DIN 1720

Studiul situației demografice din prima jumătate a secolului al XVIII-lea implică găsirea acelor izvoare care să aducă date cât mai concludente referitoare la numărul și structura populației. În lipsa unor recensăminte pentru această perioadă cercetătorii au recurs la prelucrarea datelor cuprinse în conștiptiile fiscale, în urbarii, conștiptii militare, registre parohiale, etc.¹. Deși aceste izvoare oferă informații bogate ele nu acoperă de multe ori decât anumite aspecte ale situației demografice și numai pentru o anumită zonă geografică. Pentru aceasta considerăm că folosirea unor noi izvoare pot aduce noi amănunte în studiul situației demografice de la începutul secolului al XVIII-lea. Aceste noi izvoare care nu au fost încă valorificate sînt conștiptiile pentru cumpărarea sării care ne oferă date importante despre populația comitatului Crasna în prima jumătate a secolului al XVII-lea². Lucrarea de față își propune prezentarea acestor izvoare, a modului cum au luat ele naștere și ce date noi oferă pentru studierea numărului și structurii sociale a populației comitatului.

Consolidarea stăpînirii habsburgice asupra Transilvaniei, după înfrîngerea răscoalei curuților, a însemnat și intensificarea eforturilor Curții de la Viena de a exploata bogățiile subsolului principatului. Dintre aceste bogății exploatarea și valorificarea sării aducea venituri importante vistieriei statului. Pentru aceasta statul austriac a căutat să monopolizeze producția și desfacerea sării, îngrădind vechile privilegii de care se bucura nobilimea transilvană în procurarea și desfacerea sării³. În perioada principatului nobilimea beneficiase de privilegiul de a primi gratuit sau la un preț foarte mic sare la ocne în cantități dorite de ea. Însă Camera Aulică a socotit că acest obicei afecta comerțul legal cu sare micșorînd veniturile vistieriei deoarece unii nobili concureau comerțul cu sare promovat de forul cameral suprem. În această direcție

¹ Șt. Pascu, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, Cluj, 1972, I, p. 66.

² *Arh. Stat. Cluj-Napoca. Fond Comitatul Crasna* (în continuare *Com. Crasna*). Documentele provin din anii 1614—1721 și 1722—1753. În continuare documentele din anii 1614—1721 le notăm cu I, iar cele din anii 1722—1753 cu II.

³ *Corpus Juris Hungarici — Magyar Törvénytár. 1540—1848-évi erdélyi törvények*, Budapeșt, 1900, p. 89.

a căutat să sisteze acordarea sării nobiliare (*sales nobilium*) și a tuturor donațiilor și comisioanelor în sare⁴. Ca urmare în anul 1717 a fost sistată acordarea sării nobiliare nobililor din comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc și districtul Chioar. Nobilimea însă, care de la această dată trebuia să cumpere sarea la un preț foarte ridicat, nu s-a împăcat cu hotărîrea forului cameral suprem și pe data de 21 mai 1717 se convoacă o adunare a reprezentanților celor trei unități administrative la Cehul Silvaniei pentru a discuta problema sării nobiliare⁵. În urma acestei întruniri au fost trimiși la Viena delegați, care trebuiau să obțină reintroducerea vechiului obicei de acordare a sării nobiliare. Dar la 19 martie 1718 reprezentantul din Viena informează conducerea comitatului Crasna că forul cameral suprem nu are intenția să reintroducă vechiul obicei și că ar fi bine ca prin intermediul Guberniului să se prezinte problema împăratului⁶. Până la urmă se pare că a fost cîștigat sprijinul lui J. Ch. Prezner, inspectorul ocnelor de sare din Transilvania (*Caesareo Regio Principatus Transylvaniae Rei Salinariae Inspectorem*), care a intervenit la Viena în favoarea re acordării sării nobiliare⁷ nobililor din comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc și districtul Chioar. Luarea acestei hotărîri credem că s-a încadrat în tendințele de reorganizare a veniturilor camerale din Transilvania și Maramureș. În cadrul acestui proces de reorganizare, o atenție deosebită s-a acordat oficiilor specializate în transportul și comercializarea sării. Sarea, extrasă la ocne, era repartizată și transportată la oficiile de vînzare în vederea comercializării. Un astfel de oficiu a fost înființat la Șimleu, unde se aducea sarea de la Ocna Dejului, Sic și Cojocna, iar de aici se transporta apoi spre Ungaria⁸. Oficiul de la Șimleu a fost înființat în cursul anului 1719 împreună cu un depozit al sării aduse de la ocne⁹. În cursul verii aceleiași an au fost controlate de către inspectorul sării din Transilvania J. Ch. Prezner drumurile, podurile vămilor care existau între ocnele din Ocna Dejului, Sic și Cojocna și Șimleu, iar comitatul a fost somat de Guberniu să le amenajeze¹⁰.

Înființarea oficiului de la Șimleu credem că a fost factorul care a determinat Camera Aulică de a acorda anumite avantaje în procurarea sării de data aceasta nu numai nobililor ci întregii populații din comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc și districtul Chioar. Aceste avantaje constau în cumpărarea sării direct de la ocne la un preț mult mai mic decît prețul de comercializare în afara Transilvaniei^{10a}. Prin aceasta

⁴ I. Dordea — V. Wollmann, în *AIIA*, 21, 1978, p. 138.

⁵ *Com. Crasna*, I, nr. 1035.

⁶ *Ibidem*, I, nr. 1203.

⁷ *Ibidem*, I, nr. 1233.

⁸ I. Dordea — V. Wollmann, *op. cit.*, p. 142.

⁹ *Com. Crasna*, I, nr. 1351.

¹⁰ *Ibidem*, I, nr. 1297.

^{10a} De exemplu în 1721 locuitorii comitatului au cumpărat maja (aproximativ 56 kg) de sare la ocna din Sic cu 21 de creițari — *Ibidem*, I, 1640 — pe cînd prețul unei măji pe piețele din Ungaria era de la 2 fl. 30 creițari în sus. I. Dordea — V. Wollmann, *op. cit.*, p. 140.

forul cameral suprem punea în aplicare o propunere mai veche a unei comisii ce vizitase Transilvania în anii 1699—1700. Această comisie, care a examinat cauzele care au frânat comerțul cu sarea erarială, a propus ca populația comitatelor apropiate de centrele producătoare: Crasna, Solnocul de Mijloc și districtul Chioar, să cumpere sarea direct de la ocne la un preț mai scăzut decât prețul de vânzare pe alte piețe de exemplu în Ungaria. Prin aceasta comitatele respective erau obligate ca prin mijloacele proprii de transport să-și asigure necesarul de sare pe un an, erariul în felul acesta ne mai cheltuind pentru transportul sării în aceste zone¹¹. Pe de altă parte, prin acordarea acestui avantaj, Camera Aulică a căutat să folosească populația unităților administrative menționate pentru transportul sării de la ocne spre piețele din Ungaria. Deoarece în valorificarea sării problema cea mai spinoasă o reprezenta transportul ei la locurile de comercializare, forurile camerale au considerat că prin acordarea avantajului de a cumpăra sarea pentru nevoile proprii la un preț mai scăzut pot să determine locuitorii respectivi să participe într-o mai mare măsură la transportul sării erariale spre piețele din Ungaria. Deoarece plata pentru transportul sării era foarte redusă (de exemplu în 1730 s-a plătit pentru transportul unei măji de sare de la Ocna Dejului la Șimleu 9 creițari¹²), locuitorii nu erau interesați material să efectueze mai multe transporturi și în momentele dorite de Cameră. Dar prin acordarea avantajului de a cumpăra mai ieftin sarea Curtea de la Viena a intrat în posesia unor instrumente de constrângere economică față de populația acestor comitate amenințând cu sistarea privilegiului dacă locuitorii nu execută transportul la data cerută de Cameră. Așa s-a întâmplat și în februarie 1730, când, terminându-se sarea în Ungaria conducerea comitatului Crasna primește poruncă, din partea Direcției Camerale Transilvane și a Guberniului, să transporte urgent sare de la Ocna Dejului la Șimleu iar de aici la Debrețin. În cazul că locuitorii se sustrag de la executarea transportului se avertizează conducerea comitatului că locuitorii vor pierde privilegiul de a cumpăra mai ieftin sarea și vor fi siliți prin execuție militară să efectueze transportul¹³.

Pe baza hotărârii imperiale cantitatea de sare ce urma să fie primită de un locuitor varia între o jumătate de majă și o majă și jumătate în funcție de numărul membrilor familiei și de numărul animalelor de care dispunea locuitorul respectiv¹⁴. Pentru cunoașterea exactă a cantității de sare de care beneficia o localitate trebuia așadar efectuată conscrierea locuitorilor din localitatea respectivă precum și numărul copiilor și al animalelor lor¹⁵. Cîte un extract al acestor conscripții, după ce era autentificat de sigiliul vicecomitelui, notarului sau de un jude al nobi-

¹¹ I. Dordea — V. Wollmann, *op. cit.*, p. 137—138.

¹² *Com. Crasna*, II, nr. 1112.

¹³ *Ibidem*, II, nr. 1112, 1117, 1119.

¹⁴ *Ibidem*, I, nr. 1577.

¹⁵ I. Dordea — V. Wollmann, *op. cit.*, p. 140.

lilor, era prezentat perceptorului de la ocna de la care se ridica sarea¹⁶. Se pare că pe lângă extrase, percepatorii de la ocne, dispuneau și de cite un exemplar al conscripțiilor generale al comitatului (catalog)¹⁷ avind posibilitatea verificării exactității extraselor¹⁸.

Efectuarea conscripțiilor tuturor acelor care aveau drept să cumpere sare la ocne (*conscriptio universalis*) s-a făcut la porunca¹⁹ și sub supravegherea autorităților camerale, cu ajutorul administrației comitatense. Conscriptorii erau de obicei doi sau trei deputați desemnați de comitat²⁰ și un perceptor al sării imperiale (*caesareus salis perceptor*) ca reprezentant al Camerei Aulice²¹. Conscriptiile au fost realizate pe localități în felul următor: într-o primă coloană au fost înscrși nominal nobilii care aveau curii sau centre economice în localitatea respectivă. Urma apoi o coloană în care au fost înscrși nominal, cu distincția religiei, preoții. În 1720 alături de preoți au fost trecuți în aceeași coloană și învățătorii. În dreptul preoților și învățătorilor s-au înscris numărul de cornute mari (boi și vaci) de care dispuneau. După coloanele nobililor și preoților au fost trecuți nominal, în coloane aparte, nobili cu o sesie, iobagii, și jelerii. În iunie 1720 în dreptul numelui fiecărui locuitor, din categoriile sociale mai sus amintite, s-a trecut într-o rubrică aparte numărul copiilor, iar într-o altă rubrică numărul cornutelor mari (boi și vaci). În conscripția din decembrie 1725 în dreptul preoților s-a trecut și numărul copiilor iar învățătorii au fost trecuți printre jeleri. Tot în această conscripție mai apar încă două rubrici în plus care înregistrează pe categorii sociale numărul oilor și caprelor respectiv numărul porcilor.

În continuare, pe baza conscripției din iunie 1720, vom încerca să scoatem în evidență importanța conscripțiilor pentru sare. Această conscripție ne oferă indicii prețioase în primul rînd în ceea ce privește numărul locuitorilor și situația demografică a comitatului Crasna prin faptul că înregistrează și numărul copiilor dintr-o familie. În al doilea rînd ne dă posibilitatea să stabilim care a fost structura socială a popu-

¹⁶ *Com. Crasna*, I, nr. 1472.

¹⁷ *Ibidem*, I, nr. 1566.

¹⁸ Ridicarea sării de la ocne (în cazul comitatului Crasna în anii 1720—1725 ocna de la Sic) se făcea într-o ordine bine stabilită între 15 mai și 31 iunie respectiv 15 august 31 septembrie a anului respectiv. În momentul primirii sării căraușul primea și o chitanță în care se înscrisa cantitatea de sare pe care o transporta și data cînd a ridicat-o de la ocna, el fiind nevoit ca în cel mult opt zile să ajungă acasă cu sarea, fără să o depună nicăieri, altfel dacă era prins peste acest termen sau cu o altă cantitate de sare decît cea înscrisă în chitanță sarea se confisca ca produs de contrabandă, iar numele locuitorului și chiar al satului, era șters din catalogul cu cei care beneficiau de sare mai ieftină. *Ibidem*, I, nr. 1566.

¹⁹ *Ibidem*, I, nr. 1428, II, nr. 520, 586.

²⁰ În iunie 1720 doi juzi ai nobililor și un asesor — *Ibidem*, I, nr. 1461 — în decembrie 1725 notarul și un asesor. *Ibidem*, II, nr. 513.

²¹ În iunie 1720 a fost Bernardus Kuncz, iar în decembrie 1725 Ferdinandus Thadeus Josephus Schönstein. *Ibidem*.

lației comitatului, iar pe baza numărului de vite mari să aflăm cum se stratifica din punct de vedere economic această populație²².

Problema stabilirii numărului locuitorilor comitatului Crasna în 1720 a constituit obiectul cercetării unor istorici, încă la sfârșitul secolului trecut²³. Aceste cercetări au încercat să stabilească numărul locuitorilor pe baza conscripțiilor generale a contribuabililor din 1715 și 1720. Deoarece aceste conscripții nu au oferit date concludente, numărul contribuabililor conșcriși fiind foarte mic, I. Acsády și pe baza lucrărilor lui M. Petri, au recurs la calcule matematice care nu aveau o bază documentară contemporană cu conscripțiile amintite²⁴. Dispunind de datele conscripției generale ale contribuabililor din iulie 1720²⁵ (de care s-au folosit Acsády și Petri) și de datele conscripției generale pentru cumpărarea sării din iunie 1720, precum și de conscripția din septembrie 1721 care completează datele conscripției pentru sare din iunie 1720^{26a} credem că putem relua pe baze mult mai reale problema stabilirii numărului locuitorilor comitatului Crasna.

Rezultatele conscripției pentru cumpărarea sării din iunie 1720 le-am cuprins în următoarele tabele: Tabelul 1 cuprinde datele totalizate pe localități și în cadrul localităților datele totalizate pe categorii sociale. În acest tabel am cuprins doar acele categorii sociale la care s-a înregistrat numărul copiilor. Deoarece din conscripție rezultă atât numărul capilor de gospodărie cît și numărul capilor de familie (conscripții semnalind cu o acoladă care erau acele familii care trăiau împreună într-o gospodărie) am trecut în rubrici aparte numărul capilor de gospodărie (rubricile 3, 9, 15, 21) și numărul capilor de familie (rubricile 4, 10, 16, 22). Într-o rubrică aparte am trecut numărul copiilor (rubricile 5, 11, 17, 23). Datele din rubricile mai sus menționate rezultă toate din conscripții. În rubricile următoare am trecut datele care rezultă din calcule. Astfel rubricile 6, 12, 18, 24 cuprind coeficientul ce reprezintă numărul copiilor pe familie, iar rubricile 7, 13, 19, 25 cuprind numărul estimativ al soțiilor capilor de familie înregistrați²⁶. Rubricile 8, 14, 20 cuprind totalul ce rezultă din calcule, pe categorii sociale, iar rubrica 26 totalul pe localitate. (Totalul l-am obținut însumind numărul capilor de familie cu numărul copiilor și cu numărul estimativ al soțiilor capilor de familie).

Tabelul nr. 2 cuprinde, pe localități, numărul curiilor nobililor cu mai multe sesii, numărul preoților, cu specificarea religiei, și numărul învățătorilor. Am trecut aceste categorii într-un tabel aparte deoarece în cazul lor nu se specifică numărul copiilor și în felul acesta nu e posibilă stabilirea numărului membrilor unei familii.

²² Fiindcă conscripțiile s-au repetat în anii următori ele ne oferă posibilitatea de a urmări evoluția numărului și structurii populației pe o perioadă mai îndelungată, ceea ce va constitui obiectul unui nou studiu, aici oprindu-ne doar la prezentarea importanței acestor conscripții.

²³ I. Acsády, *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720—1721*, Budapest, 1896, p. 340, 342, 493; Petri, Szilágy, I, p. 166.

²⁴ Astfel numărului contribuabililor înregistrați s-au adăugat încă un procentaj de 50% din acest număr, care apoi a fost înmulțit cu cifra 6, cifră considerată ca reprezentind numărul membrilor unei gospodării. La cifra obținută s-a adăugat o cifră ce reprezenta numărul nobililor, calculat pe baza unei conscripții nobiliare din 1741, obținindu-se în felul acesta o populație de 9617 de persoane. Petri Szilágy, I, p. 166.

²⁵ *Com. Crasna*, I, nr. 1467.

²⁶ . *Ibidem*, I, nr. 1589.

²⁶ Am considerat că fiecare cap de familie este căsătorit, mai puțin în cazul în care se specifica că e văduv sau văduvă, pentru aceasta numărul femeilor e mai mic în unele locuri decît numărul capilor de familie.

Pe baza datelor din cele două tabele putem calcula numărul populației ce rezultă din conscripția pentru sare din iunie 1720. Numărul total al nobililor cu o sesie, al iobagilor și al jelerilor este pe comitat 7857 de persoane (vezi Tabelul nr. 1). La acest număr trebuie să adăugăm numărul membrilor familiilor nobililor cu mai multe sesii, al preoților și învățătorilor. La calculul numărului membrilor familiilor nobiliare cu mai multe sesii am luat în considerare doar familiile nobiliare despre care știm precis că locuiau în comitat. Pentru aceasta am scăzut din numărul total al nobililor înregistrați 73²⁷ numărul magnaților și baronilor (15) despre care știm că deși aveau curii în comitat nu locuiau permanent aici ci în alte comitate sau în orașele din afara comitatului, familiile Bánffy, Wesselényi, Kemény, Bethlen, Rhédei, etc.). În felul acesta rămân 58 de familii nobiliare cu mai multe sesii, care înmulțite cu indicele numărului membrilor de familie 4, ce rezultă Tabelul 1²⁸, ne dă cifra de 232 nobili cu mai multe sesii. Cu același indice de 4 am înmulțit numărul preoților înregistrați — 43 — (am scăzut preotul catolic din Șimleu, deoarece preotii catolici nu se căsătoreau) obținând cifra de 172 de persoane, care împreună cu preotul catolic din Șimleu, face ca numărul membrilor tuturor familiilor preoțești să fie de 173. Numărul învățătorilor înmulțit cu indicele de patru dă 48 de persoane ca total al familiilor învățătorilor. Totalul numărului membrilor familiilor nobililor cu mai multe sesii, al preoților și învățătorilor împreună este de 452 de persoane care însumate cu numărul nobililor cu o sesie, iobagilor și jelerilor — 7857 — ne dă o populație de 8309 locuitori.

Dar conscripția pentru cumpărarea sării din iunie 1720 nu a înregistrat toți capii de familie care locuiau în comitat. Aceasta rezultă atât din afirmațiile ulterioare a contemporanilor cât și din confruntarea conscripției pentru sare cu conscripția generală a contribuabililor din iulie 1720.

Deși conscripția generală a contribuabililor din iulie 1720 înregistrează doar 971 de capi de gospodărie²⁹, efectuând verificarea dacă numele celor menționați în conscripția contribuabililor se găsesc în conscripția pentru sare din iunie 1720, am constatat că 210 nume de contribuabili nu se găsesc în conscripția pentru sare. Intervalul dintre cele două conscripții, fiind destul de mic (de câteva săptămâni) putem afirma că cei 210 capi de gospodărie înregistrați în plus în iulie 1720 se aflau în comitat și cu o lună mai devreme dar din diferite motive nu au fost înregistrați. Motivul principal pentru care datele din cele două conscripții nu concordă îl constituie faptul că nici conscriptorii pentru conscripția contribuabililor și nici conscriptorii pentru sare nu s-au deplasat în fiecare localitate ca să înregistreze la fața locului pe cei care se găseau în localitate. De cele mai multe ori conscriptorii se opreau într-o localitate unde chemau reprezentanții (de obicei juzii) satelor din jur, care pe bază de jurământ, informau despre numărul și potențialul economic al gospodarilor din satul respectiv. Așa s-a întâmplat și cu ocazia conscripției generale a contribuabililor din 1715 conscriptorii înșiși declarând ulterior că nu au parcurs satele ce trebuiau conscrise ci au convocat doar reprezentanții lor în anumite „stații”, ne știind datele pe care le-au înregistrat dacă sînt veridice sau nu³⁰. Credem că și în cazul conscripției pentru sare din iunie 1720 s-a procedat la fel, conscriptorii ne parcurgînd satele ci convocînd doar reprezentanții lor în anumite centre. Între aceste centre se pare că au fost satele Boghiș și Virșolt, deoarece în socotelile casierului comitatului sînt trecute sumele de 36 de creștari, respectiv 1 fl. 36 de creștari ca bani cheltuiți din casieria comitatului cu ocazia conscripției în localitățile respective³². Un document din 30 mai 1735 ne face să credem că procedeul de a realiza conscripțiile pe baza mărturiilor cite unui reprezentant al localităților, era general și de fapt așa se proceda de cele mai multe ori. Documentul cuprinde instrucțiunile date de vicecomitele comitatului Crasna referitor la modul

²⁷ Au fost conscrise 79 de curii care au aparținut de 73 de nobili, fiind nobili care aveau curii în mai multe localități.

²⁸ Astfel numărului mediu al copiilor pe comitat — 2,07 — am adăugat numărul părinților, obținînd astfel numărul mediu al membrilor unei familii de 4.

cum să se realizeze conscripțiile pentru cumpărarea sării. Conform instrucțiunilor fiecare sat trebuia să trimită câte un reprezentant la judele nobililor din plasa respectivă, care să facă mărturie cîți gospodari sînt în satul lor, ce averi au și dacă în anul ce a trecut a sporit sau s-a micșorat (în urma fugii iobagilor) numărul gospodărilor²⁹. De aici rezultă că exactitatea datelor conscripției cîte unui sat a depins în mare măsură de pregătirea (dacă știa sau nu carte), conștiințiozitatea și cîntea celui care întocmea informarea despre satul respectiv, precum și de faptul dacă a înțeles bine sau nu ce i se cereau din partea conscriptorilor. Existența acestor elemente subiective în întocmirea conscripțiilor face necesară confruntarea veridicității datelor, dacă e posibil, cu datele altor izvoare.

Pe baza celor de mai sus considerăm că cei 120 de capi de gospodărie ce apar în plus față de conscripția pentru sare trebuie adăugați la numărul gospodărilor din această conscripție. Deoarece conscripția pentru sare rezultă că numărul capilor de familie înregistrați e mai mare cu 11% decît numărul capilor de gospodărie (trăind într-o gospodărie mai multe familii) credem că putem adăuga acest procentaj de 11% și în cazul celor 210 capi de gospodărie, obținînd astfel numărul de 233 familii de contribuabili. Înmulțind această cifră cu indicele numărului membrilor de familie — 4 — obținem numărul de 932 de locuitori care apar în plus față de conscripția pentru sare. În felul acesta numărul locuitorilor comitatului Crasna în lunile iunie-iulie 1720 ajunge la 9241.

Faptul că în iunie 1720 nu au fost înregistrați toți locuitorii ce se găseau în comitat a fost recunoscut și de conducerea comitatului. Între 2 și 6 septembrie 1721 a avut loc o adunare nobiliară comitatensă la care s-a hotărît completarea datelor conscripției pentru sare din iunie 1720 cu numele unor nobili și țărani care au rămas în afara acestei conscripții. Printre motivele rămînerii în afara conscripției s-au amintit lipsa din localitate și faptul că au fost omiși de conscriptori, deși s-au aflat în comitat³⁴. Pe lîngă aceste motive conscripția din iunie 1720 mai trebuia completată deoarece între timp unii s-au mutat dintr-o localitate în alta, iar alții și-au constituit gospodării proprii, desprinzîndu-se de părinții sau frații lor cu care se gospodăriseră împreună. Pe lîngă aceștia, pe care nu i-am luat în considerare, conscripția din septembrie 1721 mai cuprinde numele a 33 de nobili cu o sesie, libertini și provizori, numele a 112 iobagi, 181 jeleri și 3 preoți. Dar din aceeași locuitori nu toți s-au aflat în comitat în iunie 1720. Sînt printre ei iobagi fugiți, care după această dată au fost readuși din comitatele vecine, jeleri care după această dată s-au stabilit în comitat. Aceste lucruri le aflăm din adnotările făcute de conscriptori în dreptul numelui cîte unui locuitor. Dar în cazul majorității numelor nu avem asemenea adnotări și pentru aceasta nu putem stabili cu exactitate cîți din cei înregistrați în septembrie 1721 s-au aflat în comitat și cu un an mai devreme.

În cazul celor 33 de nobili, nobili cu o sesie, provizori și libertini aproape toți se aflau în comitat în 1720. Afirmăm aceasta pe baza conscripției nobililor din comitat din 24 iulie 1719³⁵, a conscripției iobagilor fugiți din august 1720³⁶, (cînd s-a înregistrat și numele nobilului de la care a fugit iobagul) în care apar unii din nobilii înregistrați în septembrie 1721, iar cei care nu sînt menționați nicăieri

²⁹ Petri, Szilágy, I, p. 166; Com. Crasna, I, nr. 1467.

³⁰ Com. Crasna, I, nr. 1123. Pentru aceasta Curtea de la Viena ordonă repetarea conscripției în 1718 dar nici această conscripție nu a fost mai concludentă, fiind înregistrate doar 450 de gospodării, cu ceva mai mult ca în 1715 — 426 gospodării, *Ibidem*, I, nr. 1225; Petri Szilágy, I, p. 166.

³¹ Com. Crasna, I, nr. 741.

³² *Ibidem*, I, nr. 1880.

³³ Iobagi și jeleri împreună. Nu se poate face delimitarea dintre cele două categorii, deoarece la confruntarea celor două conscripții am găsit nume care într-o conscripție se găseau printre iobagi iar în cealaltă conscripție apăreau printre jeleri și invers.

³⁴ Com. Crasna, I, nr. 1589.

³⁵ *Ibidem*, I, nr. 1317.

³⁶ *Ibidem*, I, nr. 1476—1480.

considerăm că sînt aceia care au fost omiși de conscriptori din diferite motive necunoscute de noi.

Din cei 112 iobagi înregistrați în 1721 despre 43 din ei știm precis următoarele: unii din ei apar în conscripția contribuabililor din iulie 1720, alții în conscripția iobagilor fugiți din august 1720, iar despre unii se specifică faptul că sînt recent readuși deoarece au fost iobagi fugiți. Deci aceste 43 de familii de iobagi precis nu se aflau în comitat în iunie—iulie 1720, sau i-am cuprins deja în cifra acelor care au apărut în plus în conscripția contribuabililor din iulie 1720. Despre celelalte 69 de familii de iobagi, care au mai rămas din cele 112, putem afirma doar că în dreptul unora conscriptori au notat că sînt născuți în localitatea respectivă (*indigena*). Acest lucru și faptul că iobăgia era ereditară (eventuala fugă a iobagului trebuind să fie înregistrată în conscripția iobagilor fugiți din august 1720) ne determină să credem că cele 69 de familii de iobagi au fost prezente în comitat și în 1720.

Surprinzător de mare, raportat la numărul familiilor de nobili și iobagi, este numărul familiilor de jeleri, 181, care se adaugă la lista celor din iunie 1720. Dintre acestea despre 9 familii știm că apar în conscripția contribuabililor din 1720, deci i-am socotit deja. Din restul de 172 nume despre 32 se specifică în septembrie 1721 că locuiesc în localitatea respectivă de peste 2 ani, deci s-au aflat în comitat și în iunie 1720. Despre celelalte 140 de familii de jeleri nu putem stabili cu precizie dacă s-au aflat în comitat sau nu, avem doar anumite indicii că unii într-adevăr au fost prezenți. Acest indiciu este faptul că în conscripția contribuabililor din 1721—1722, în Plasa de Jos, au fost înregistrate 142 de familii de jeleri fără casă (*subinquilinus*) și din acești 142, 20 de nume apar și în conscripția din septembrie 1721. Acest lucru ne arată că în iunie 1720 unii jeleri fără casă nu au fost înregistrați, deoarece nelocuind în casă proprie nu se știa dacă aveau sau nu gospodărie aparte sau se gospodăreau împreună cu alții. Fiindcă distincția dintre jelerii cu casă și cei fără casă s-a făcut în conscripția contribuabililor din 1721—1722 doar pentru Plasa de Jos, presupunem că și în Plasa de Sus situația era asemănătoare existînd și aici jeleri fără casă. Proporția jelerilor fiind aproximativ aceași în ambele plase presupunem că și în Plasa de Sus au fost vreo 20 de familii de jeleri fără casă care nu au fost înregistrați în iunie 1720. În felul acesta, pe comitat, rezultă în jur de 40 de familii de jeleri fără casă. Pe această bază credem că nu greșim prea mult dacă considerăm din cele 140 de familii de jeleri, despre care nu știm prea multe, 40 de familii s-au aflat precis în comitat în iunie 1720, fie ei jeleri cu sau fără casă.

Așadar am stabilit că 142 de familii (33 nobili cu o sesie, 69 iobagi și 40 jeleri) din conscripția din septembrie 1721 s-au aflat în comitat și cu un an mai devreme. Înmulțind această cifră cu indicele numărului membrilor de familie din iunie 1720 — 4 — obținem un total de 568 de persoane care, adăugat la numărul populației stabilit pe baza conscripțiilor din iunie—iulie 1720 — 9241 — ne dă o populație de 9809 locuitori.

Cifra de mai sus mai trebuie completată cu numărul membrilor unor familii nobiliare care apar în conscripția nobililor din 24 iulie 1719³⁷. Unii dintre acești nobili apar și în conscripția iobagilor fugiți din august 1720 ca avînd iobagi fugiți³⁸. Este vorba de 15 nobili cu mai multe sesii și de 35 de nobili cu o sesie în total 50 de familii nobiliare adică 200 de persoane (cu indicele numărului membrilor de familie 4). Cu acești nobili populația comitatului ajunge să se ridice în vara anului 1720 la 10009 persoane.

Din cele de mai sus rezultă o populație de aproximativ 10000 de oameni cifră pe care o considerăm o cifră minimă. În această cifră nu sînt cuprinși o serie de categorii de oameni despre care știm că locuiau în comitat dar nu știm numărul lor. E vorba de personalul care deservea curiile nobililor cu mai multe sesii. Din acest personal fac parte administratorii de moși (provizorii, care apar doar sporadic în conscripția pentru sare) slugile care lucrau alodiile, păstori și ciobanii

³⁷ *Ibidem*, I, 1317.

³⁸ *Ibidem*, I, nr. 1476—1480.

care aveau grijă de animalele nobililor, slugile de casă, pivnicieri, grădinari, vierii, morarii alodiali³⁹. Toate aceste categorii locuiau în acele curii ale magnatilor, care deși nu erau prezenți în comitat, aveau centre economice în care dispuneau de numeroase animale și pământuri alodiale. Cantitatea de sare de care beneficiau acești magnati era mult mai mare raportată la țărănime. Dacă un țăran cu 8—10 animale mari primea 1,5 mază de sare, cite o curie a unui magnat beneficia de 12—16—18—24 măji de sare. Aceasta presupune că pe lângă animalele din gospodăria magnatului respectiv beneficiau de sarea alocată și slugile care aveau grijă de aceste animale și cu cât cantitatea de sare era mai mare cu atât aveau animale mai numeroase și slugi care au grijă de ele în număr mai mare. Din păcate nu dispunem de nici un indiciu referitor la numărul acestor slugi.

La fel nu dispunem de date despre numărul acelor persoane care locuiau în casele meșteșugarilor, negustorilor din Șimleu, centrul economic cel mai important al comitatului. În Șimleu trăiau numeroși meșteșugari care erau grupați în bresle cum a fost bresla croitorilor din statutul căruia din 15 martie 1700⁴⁰ aflăm că fiecare meșter putea să aibă maximum două calfe și doi ucenici. Judecând după numărul mare al cizmarilor, măcelarilor din Șimleu probabil și aceștia s-au grupat în bresle și sigur aveau calfe și ucenici la fel ca și ceilalți meșteșugari care nu se grupau în bresle. La cât să se fi ridicat numărul acestor calfe și ucenici nu putem stabili nici măcar cu aproximație. La fel avem doar indicii despre unele slugi care trăiau în casele negustorilor din Șimleu⁴¹ dar nu știm la cât s-ar putea ridica numărul lor. Pe lângă aceste categorii mai erau și acele slugi cu convenție⁴², care se angajau pe anumite perioade sau pentru executarea anumitor munci și despre al căror număr iarăși nu știm nimic. În concluzie în ce privește numărul populației comitatului. Crasna în iunie—iulie 1720 putem afirma că acest număr este peste 10.000 de locuitori dar cu cât anume peste această cifră nu putem stabili.

În analiza conscripției pentru sare din iunie 1720 trebuie să scoatem în evidență, că, în ce privește numărul copiilor, pe familie, acesta este mai mic (2) față de alte părți ale Transilvaniei, unde cercetările de demografie istorică au stabilit în medie 3 copii pe familie⁴³, deci un indice al numărului membrilor de familie de 5. Numărul mic al copiilor înregistrați în iunie 1720 ne-a determinat să calculăm cu un indice al numărului membrilor de familie mai mic — 4 —, numărul acelor care au rămas în afara conscripțiilor pentru sare. Faptul că s-a înregistrat un număr atât de mic de copii credem că se datorează unor cauze de natură fiscală și nu unor cauze demografice. Din tabelul nr. 1 reiese că în ce privește numărul copiilor pe categorii sociale cel mai mare indice îl avem în cazul jelerilor, 2,15, apoi urmează iobagii cu 2,07, și cel mai mic indice este în cazul nobililor cu o sesie sub 2 (1,89). Pare oarecum anacronică situația ca o categorie socială cum este cea a jelerilor, care din punct de vedere al reședinței prezintă o instabilitate foarte mare, să aibă un spor natural mai mare ca în cazul unor categorii sociale stabile cu reședința în acele locuri de mai multe generații. Media mică al copiilor pe familiile de iobagi și nobili cu o sesie se datorează faptului că în congregația din 30 octombrie 1716 conducerea comitatului hotărăște ca să fie impuși pe lângă capii de gospodărie și băieții tineri. Astfel un tânăr în jur de 18 ani „bun de coasă” (*kaszas legény*) era impus cu o jumătate de unitate de impunere (dica) iar un „flăcău cu bici” (*ostoros legény*) plătea un sfert de unitate de impunere⁴⁴. Acest fapt a determinat sporirea numărului iobagilor fugiți și au fugit mai ales iobagii tineri și aceia care aveau mai mulți băieți la vîrsta cînd erau deja impuși. Unii părinți și-au „înstrăinat băieții, ca să nu plătească impozit după ei. Că au fugit

³⁹ A. Csetri — Șt. Imreh, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, p. 144—145.

⁴⁰ *Com. Crasna*, I, nr. 60.

⁴¹ *Ibidem*, I, nr. 904.

⁴² *Ibidem*, I, nr. 1284.

⁴³ Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 66—67.

⁴⁴ *Corpus Statutorum Hungarie Municipaliūm*, Budapest, 1885, I, p. 361—362.

mai ales iobagii tineri ne demonstrează o conscripție a iobagilor fugiți din 1723⁴⁵, în care s-a înregistrat și vârsta celor fugiți. Astfel din 817 iobagi fugiți 525 (64,25%) erau copii și tineri sub 20 de ani, 208 (25,45%) erau între 21—30 de ani și doar 84 (10,20%) erau peste 31 de ani. Numărul tinerilor între 10—18 ani a fost de 289 (35,37% deci mai mult de o treime din iobagii fugiți ceea ce demonstrează că într-adevăr cauza fugii acestora a fost faptul că erau impuși. Și în august 1720 s-au înregistrat iobagii fugiți, atunci numărul lor a fost de 709. Credem că nu greșim dacă considerăm, în ceea ce privește vârsta, proporția cam aceeași ca în 1723. Conform acestei proporții din cei 709 iobagi fugiți înregistrați în august 1720, 58,62% erau copii și tineri sub 18 ani, adică 415 persoane. Dacă adăugăm această sumă la suma copiilor de iobagi înregistrați în iunie 1720—2332 de copii — obținem un total de 2747 de copii ceea ce face ca indicele numărului copiilor de familie de iobagi să crească de la 2,07 la 2,4 ceea ce e mai apropiat de realitate. De fapt și nobilimea comitatului și-a dat seama că impozitul plătit de familiile în care se află mulți flăcăi este mare și pentru aceasta într-o congregație din 1721 hotăresc că în cazul în care într-o gospodărie sînt doi capi de gospodărie însurați să plătească tot o dica iar în cazul că sînt trei sau patru capi de gospodărie însurați să plătească 1½, respectiv 2 dica de gospodărie, aceasta pentru ca iobagii să nu-și „înstrăineze“ fiii în dauna stăpînilor de pămînturi ci să-i țină pe lîngă ei ca înlocuitori pe viitor⁴⁶.

Această hotărîre din 1721 se pare că a făcut să scadă proporția iobagilor flăcăi fugiți deoarece în conscripția pentru sare din decembrie 1725⁴⁷ indicele numărului de copii iobagi pe familie, pe comitat, a fost de 2,78 ceea ce ar presupune un spor prea mare în cazul acestei categorii sociale (de la 2,07 la 2,78 copii pe familie) față de jeleri și nobili cu o sesie (de la 2,15 la 2,55 respectiv de la 1,89 la 2,19). Dacă acceptăm în locul indicelui de 2,07 copii pe familie indicele de 2,44 copii de familie, adică acela în care am luat în considerare și iobagii fugiți, sporul și în cazul iobagilor este proporțional cu sporul jelerilor și a nobililor cu o sesie (adică de la 2,44 la 278). Aceasta credem că subliniază ipoteza că numărul mic al copiilor pe familie se datorează și fugii iobagilor flăcăi.

Problematika structurii sociale a populației comitatului Crasna o studiem doar pe baza conscripției din iunie 1720⁴⁸. Conform acestei conscripții populația comitatului prezintă următoarea structură:

Categorie socială	Numărul capilor de familie	%
Iobagi	1125	54,24
Jeleri	648	31,24
Nobili cu o sesie	172	8,25
Magnați și nobili cu mai multe sesii	73	3,51
Preoți și învățători	56	2,70
Total	2074	100

O primă observație ce trebuie făcută este aceea că în ce privește stratificarea socială populația comitatului Crasna nu prezintă modificări substanțiale în tot

⁴⁵ *Com. Crasna*, II, nr. 284.

⁴⁶ *Corpus Statutorum Hungarie Municipium*, I, p. 371.

⁴⁷ *Com. Crasna*, II, nr. 513.

⁴⁸ *Ibidem*, I, nr. 1461.

cursul secolului al XVIII-lea. Proporția principalelor categorii sociale stabilită la 1720 este în mare aceeași și în 1791⁴⁹ așa cum reiese din tabelul de mai jos:

Categorii sociale	1720 %	1791 %
Iobagi	59,55	57,16
Jeleri și țărani liberi	34,30	34,47
Nobili cu o sesie	9,10	8,36
Total	100	100

Conscripția din 1720 ne arată că populația comitatului era deja structurată la începutul secolului al XVIII-lea în forme pe care le va păstra în tot cursul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Așa cum reiese din tabelele de mai sus în structura socială a populației ponderea cea mai mare o au iobagii 54,24%. Membrii acestei categorii constituiau principalii producători ai comitatului care se delimitau clar de celelalte categorii sociale prin faptul că erau legați de glie, deci îngrădiți în ce privește libertatea de mișcare. Această îngrădire a libertății de mișcare trebuie să o vedem și din punct de vedere social deoarece posibilitatea de a scăpa de iobăgie și de a câștiga un statut liber a existat doar în anumite cazuri particulare. Chiar dacă din punct de vedere economic unii iobagi puteau avea o situație mai bună decât cei cu statut juridic liber, îngrădirea dreptului de mișcare și faptul că oricând puteau fi readuși cu forța în locurile de baștină făcea ca această eventuală prosperitate economică să fie eclipsată de grelele sarcini feudale ce proveneau din statutul juridic al iobagului respectiv.

Dacă din punct de vedere juridic în cadrul iobăgimii există egalitate, toți fiind în aceeași situație juridică, din punct de vedere economic în cadrul acestei categorii, ca de altfel în cadrul întregii societăți a comitatului, există o puternică diferențiere. Această diferențiere economică o putem face pe baza numărului de animale mari (boi și vaci) care au fost înregistrate în cazul fiecărei gospodării⁵⁰. Tabelul nr. 3 cuprinde stratificarea capilor de familie, în funcție de numărul de vite pe categorii sociale. În acest tabel am cuprins doar populația satelor comitatului fără oppidum-ul Șimleu, deoarece am considerat că populația orașului are venituri importante din alte ocupații decât cele agricole (meșteșuguri, comerț, viticultură) și că numărul de vite în aceste cazuri reflectă doar o preocupare anexă de natură agricolă și nu exclusiv un mijloc de trai. De altfel situația oppidumului Șimleu o tratăm aparte.

Din tabel rezultă că 8,05% (86) din familiile de iobagi nu au nici o vită, iar 10,67% (114) au între 1—2 vite. Aceasta înseamnă că aproape o cincime (18,72%) dintre iobagi nu-și pot lucra loturile aflate în folosință fiindcă nu au vite deloc sau foarte puține, ei fiind cei mai săraci dintre iobagi. Ei în felul acesta sînt nevoiți să apeleze la iobagii înstăriți să „împrumute” vite pentru executarea principalelor lucrări agricole sau să se grupeze două trei familii cu vite puține ca împreună să-și lucreze pe rînd pămînturile. Cei mai mulți dintre iobagi au între 3—6 vite (40,44%) adică în afară de vaci au una sau două perechi de boi,

⁴⁹ A. Csetri — Șt. Imreh, *op. cit.*, p. 213. În 1720 țărani liberi nu s-au notat aparte dar din confruntarea conscripțiilor reiese că au fost socotiți printre jeleri.

⁵⁰ Deoarece înregistrarea s-a făcut pe gospodării și au fost cazuri în care într-o gospodărie locuiau 2—3—4 familii, am împărțit numărul de animale înregistrate pe gospodărie cu numărul familiilor obținînd o medie pe familie pe care am luat-o în considerare la stabilirea numărului de familii cu un anumit număr de vite.

adică doar posibilitatea minimă de a-și lucra pământurile în condițiile terenului agricol greu în care era necesar să se înjuge la plug 2—3 perechi de boi⁵¹. Luând în considerare dificultățile privind lucrarea pământului putem spune că doar 40,82% din iobagi, cei care au de la 7 vite în sus, au posibilitatea să-și lucreze în condiții optime pământul, dispunând de necesarul de vite pentru plug. Totodată trebuie să subliniem faptul că există o pătură destul de numeroasă, 13,2% (141), a iobagilor care au între 11—20 de vite, deci putem să spunem că ei reprezintă pătura înstărită a iobăgimii, pătură care din punct de vedere economic se află pe aceeași poziție cu unii nobili cu o sesie.

În ce privește jelerii, care reprezentau 31,24% din populație din 1720, conscripția a cuprins în această categorie toate acele elemente care nu aparțineau categoriei nobililor sau iobagilor. Mai precis am putea spune că în această categorie au fost trecuți toți aceia care din punct de vedere juridic erau liberi, adică nu erau aserviți vreunui feudal. De aici eterogenitatea elementelor care au fost cuprinse în această categorie. Găsim printre ei nobili cu nobilitate incertă, libertini care și-au procurat scrisori de eliberare din iobăgie, taxaliști, adică cei care se ocupau cu unele meșteșuguri și obligațiile feudale le plăteau sub forma unor sume de bani (taxe), jelierii propriu-zis printre care găsim jeleri cu casă și jeleri fără casă. Faptul că aceste elemente atât de eterogene au fost trecute sub numele generic al jelierilor subliniază faptul că în ce privește categoriile sociale nu putem trage o linie de despărțire între o categorie și alta. Elementele acestor categorii se întrepătrund, societatea feudală fiind de fapt un mozaic al acestor elemente care se aflau pe poziții foarte diferite din punct de vedere economic și social⁵².

Și în cazul jelierilor putem efectua analiza în ce privește stratificarea economică în funcție de vitele mari. Și în cadrul acestei categorii proporția celor fără nici o vită este aproape aceeași ca în cazul iobagilor 7,97% însă, proporția celor cu 1—2 vite e mai mare 14,39%, ceea ce face ca proporția celor fără vite sau cu vite puține să fie mai mare 22,37% față de iobagi. Este mai mare și proporția acelor care au între 3—6 vite 45,33%. Aceasta arată că în general jelierii constituie o categorie socială mai săracă față de iobagi 59,72% din ei au între 1—6 vite pe când în cazul iobagilor proporția este doar de 51,12%. Proporția celor care au de la 7 vite în sus este și ea mai mică 32,79% față de cea a iobagilor 40,82%. Totuși această pătură a jelierilor reprezintă aproape a treime din totalul lor ceea ce infirmă acele păreri după care jelierii erau pătura cea mai săracă a țăranimii. Chiar dacă în această treime intră elementele mai sus amintite a unor nobili sau libertini totuși proporția lor nu este atât de mare și majoritatea lor sînt jeleri care trăiesc în condiții asemănătoare cu 40,82% din iobagi. Putem spune că există chiar o pătură înstărită a jelierilor, e drept nu prea numeroasă, 49 de familii, dar care reprezintă 9,53% din totalul jelierilor. Deci putem afirma că din punct de vedere economic mulți jeleri au o situație mai bună decât mulți iobagi precum că numeroși iobagi sînt nevoiți să trăiască în condiții deosebit de precare ca și o parte a jelierilor. Așadar, din punct de vedere economic, nu putem stabili o departajare clară între iobagi și jeleri deoarece mulți din ambele categorii au aceeași condiții materiale.

La fel se prezintă situația în cazul nobililor cu o sesie care reprezentau 8,25% din populația comitatului. Dacă din punct de vedere juridic departajarea e clară, nobilii cu o sesie prin statutul lor aveau privilegiile întregii clase dominante nobiliare pe cînd iobagii aveau statutul de aserviți, din punct de vedere economic nu mai există o asemenea delimitare. În 1720 un sfert din nobilii cu o sesie 25,34% nu au vite de loc (10,95%) sau au 1—2 vite (14,38%), deci situația lor nu se deosebește de cea a iobagilor sau jelierilor cu același număr de vite. Acești nobili ca să-și poată ciștișa existența, sînt nevoiți să învețe vreo meserie, să facă comerț sau dacă au oarecare pregătire să accepte vreo funcție în administrația comitatului. Mai mult de o treime din totalul nobililor cu o sesie (36,98%) abia

⁵¹ Com. Crasna, I, nr. 1467.

⁵² Toate aceste constatări le-am făcut pe baza datelor ce rezultă din confruntarea conscripțiilor consultate.

au necesarul de animale ca să-și poată cultiva sesia, ei avînd de înfruntat aceleași greutăți pe care le întîmpină iobagii și jelerii cu vite puține. Doar despre 37,67% din nobilii cu o sesie putem afirma că au situație economică mai prosperă avînd de la 7 animale în sus. Între ei se găsesc probabil unii care au cite un iobag sau jeler dar în general ei își cultivă singur sesia avînd un mod de viață asemănător cu cel al iobagilor și jelerilor dar care nu se aseamănă de loc cu modul de viață al clasei dominante de care aparțin din punct de vedere juridic. Unii din acești nobili nu aveau nici măcar sesie ci dispuneau doar de diplomă nobiliară prin care persoana lor era înnobilită dar fără ca prin înnobilitare să primească și proprietate. Acești nobili doar cu diplomă dar fără proprietate nobiliară și care erau nevoiți să se gospodărească pe cite o sesie iobăgească au reprezentat în 1721 51,67% din mica nobilime⁵³. O altă caracteristică care îi apropie mai mult de iobagi și jeleri e faptul că acești nobili cu o sesie plăteau impozit la fel ca și iobagii și jeleri deci nu beneficiau de imunitatea fiscală a nobilimii.

Clasa dominantă propriu-zisă, nobilimea cu mai multe sesii — 73 — de familie — reprezintă doar 3,51% din populația comitatului, dar nici această clasă nu se prezintă unitară din punct de vedere economic. O categorie aparte reprezintă magnații, conții și baronii, care sînt proprietarii unor moșii întinse. În iunie 1720 au fost înregistrate 15 familii de conți și baroni ca deținînd proprietăți în comitat, însă prezența lor fizică în localitățile în care au fost înregistrate nu este dovedită. Mulți dintre acești magnați aveau proprietăți întinse și în alte comitate și prezența lor în comitatul Crasna era ocazională. Putem ilustra stratificarea nobilimii în funcție de avere prin prisma numărului iobagilor fugiți înregistrați în august 1720, cînd în afara numelui iobagului s-a consemnat și numele stăpînului feudal. Astfel din cei 709 de iobagi fugiți 442 (62,34%) au aparținut magnaților, 194 (27,36%) nobilimii mijlocii și mici din comitatul Crasna, iar 73 (10,29%) unor nobili din alte comitate care aveau părți de moșii în comitatul Crasna. Considerînd că aceia care au mai mulți iobagi fugiți au și proprietăți mai întinse, atunci aproape două treimi din proprietăți aparțineau unui grup restrîns de nobili care abia reprezenta 20,54% din totalul nobilimii cu posesiuni (*nobiles possessionati*). Există apoi o pătură a nobilimii cu posesiuni care poate fi socotită nobilime mijlocie sau mică, a căror număr în iunie 1720 s-a ridicat la 58 de familii și care deținea abia 27,36% din numărul iobagilor fugiți. Această categorie a nobilimii abia dacă dispunea de cîteva familii de iobagi sau jeleri însă ea era cea care ocupa principalele funcții în comitat, ea era aceea care alcătuia legile interne deci adevărata stăpînă a comitatului⁵⁴.

Conscripția din iunie 1720 înregistrează 24 preoți ortodocși (*pastor valahici ritus*), 19 preoți reformați și unul catolic. De asemenea sînt consemnați 12 învățători (*ludimagister*), în total pe comitat 56 preoți și învățători ceea ce reprezintă 2,70% din totalul capilor de familie înregistrați. Despre acești preoți și învățători avem știri puține și nu putem face decît considerații generale. În primul rînd toți preoții români sînt preoți ortodocși și nu au trecut la religia unită. În general după numărul de vite preoții aparțin de pătura înstărită a populației 18 din ei (40,90%) au de la 11 vite în sus, 13 (29,54%) au între 7—10 vite și doar 6 (13,63%) au între 4—6 vite. Sînt însă printre ei 7 (15,90%) care nu au vite de loc, ceea ce înseamnă că sînt întreținuți de comunitatea în care slujesc. Tot comunitățile sătești întrețineau și învățătorii deoarece 8 dintre ei nu au vite de loc, 3 au între 1—3 vite (probabil vaci) și doar unul are 7 vite.

Șimleul Silvaniei a fost singura localitate din comitat, care avea un aspect orășenesc, avînd și statutul de tîrg (*oppidum*). Aici era centrul politic, administrativ și economic al comitatului. Conform conscripției pentru sare din iunie 1720 numărul locuitorilor acestui tîrg a fost de 780 de locuitori. Dar dacă luăm în considerare că în conscripția pentru sare au fost înregistrate 27 curii nobiliare și 5 gospodării de preoți și învățători, în cazul cărora nu s-a specificat numărul copiilor, deci nu au fost luate în calculul populației, precum și faptul că în oraș la casele

⁵³ *Com. Crasna*, I, nr. 1650—1651.

⁵⁴ I. Szabó, *Jóbagyok és parasztok*, Budapest, 1976, p. 240.

meșteșugarilor și negustorilor trăiau o serie de calfe, ucenici și slugi, populația târgului era mai numeroasă de 780. Considerînd că în curiile nobiliare și în gospodăriile preoților și învățătorilor trăiau cel puțin o familie a 4 membrii, adică în total 128 de persoane iar numărul calfelor, ucenicilor, slugilor din tîrg se ridică la 100 de persoane, putem estima că numărul populației târgului era în jur de 1000 de persoane⁵⁵.

În tîrg au fost înregistrate 6 curii aparținînd magnaților, 4 aparținînd funcționarilor (notar, percepător inspector, jude al nobililor) 8 aparținînd asesorilor, 3 comisarilor comitatensi și 9 unor nobili din comitat. Acest lucru subliniază caracterul de centru politic al comitatului unde se țineau de obicei congregațiile nobiliare. În tîrg au fost înregistrați 1 preot ortodox, unul catolic și unul reformat, precum și doi învățători unul catolic și unul reformat. Populația târgului pe lîngă categoriile deja amintite se prezenta în felul următor: 26 familii de nobili cu o sesie, 57 iobagi, 105 orășeni și nobili fără sesie (*opidanei et nobiles sine fundo nobilitari*) și 29 familii de husari și haiduci (*husarones et hajdones*) care reprezentau organele de ordine din comitat⁵⁶.

În cazul locuitorilor acestui tîrg nu putem stabili o stratificare economică în funcție de numărul de animale deoarece majoritatea locuitorilor au alte indeletniciri decît cele agricole, prezența unor animale mari în gospodăria lor arată doar că pe lîngă indeletnicirea de bază, se ocupă și cu agricultura. Însă lipsa totală a animalelor nu înseamnă că respectivii sînt săraci ci doar că se ocupă cu altceva decît agricultura. Doar în cazul iobagilor putem să spunem că preocuparea lor principală este agricultura dar și între aceștia găsim 6 capi de familie care se ocupă cu vreun meșteșug. Am identificat, în urma confruntării conscripțiilor, un total de 57 capi de familie de meșteșugari și negustori ceea ce reprezintă 30,31% din totalul capilor de familie nobili cu o sesie, nobili fără sesie și iobagi (188 familii fără husari și haiduci). Pe categorii sociale: din 26 nobili cu o sesie 7 sînt meșteșugari și 4 negustori, dintre 105 nobili fără sesie 33 sînt meșteșugari și 7 negustori, iar din 57 de iobagi 6 sînt meșteșugari. Deoarece identificarea s-a făcut pe baza conscripției contribuabililor din 1718, 1720 și 1721—22, din conscripția din 1721—22, nerezultînd decît faptul că plătește impozit după venitul realizat din meșteșug sau comerț, nu putem stabili ce meșteșug practica contribuabilul respectiv. Din datele de care dispunem putem identifica următoarele meșteșuguri — croitor, cizmar-pantofar, tăbăcar, cojocar, pinzar, năsturar, măcelar, olar, dulgher, dogar, fierar. Unii dintre acești meșteșugari erau grupați în bresle dar nu avem știri decît de bresla croitorilor și postăvarilor, al cărui statut este întărit la 15 martie 1700 de împăratul Leopold I⁵⁷.

Un alt venit important al locuitorilor Șimleului îl constituia venitul obținut din vânzarea vinului. Veniturile acestea erau destul de importante așa cum rezultă din mărturia unor locuitori care fiind întrebați dacă unul din concetățenii lor este nobil și ce avere are, răspund: are „vie, vin, casă, pivniță” și alte bunuri în casă în valoare de 100 de florini⁵⁸. Despre acest locuitor, împotriva căruia are loc cercetarea, mai aflăm din conscripția că este nobil cu o sesie, nu are nici o vită și că este cizmar. Așadar putem să spunem că Șimleul a fost acel centru de la care populația comitatului se aproviziona în mare parte cu produse meșteșugărești, aceste produse fiind confecționate și valorificate de locuitorii orașului în târgurile ce se țineau periodic. Pe lîngă meșteșuguri locuitorii orașului obțineau un venit important și din valorificarea vinului obținut din cultivarea viilor de pe

⁵⁵ Estimarea în cazul calfelor, ucenicilor și slugilor am făcut-o pe baza numărului de 46 meșteșugari și 11 negustori identificați socotind că fiecare meșteșugar are cel puțin o calfă și un ucenic iar negustorii cîte o slugă.

⁵⁶ În Tabelul nr. 1 orășenii, nobilii fără sesie, husarii și haiducii au fost trecuți la jeleri pentru simplificare dar și pentru faptul că în unele din conscripțiile consultate numele multora din ei apar printre jeleri.

⁵⁷ *Com. Crasna*, I, nr. 60.

⁵⁸ *Ibidem*, I, nr. 1388.

dealurile din jurul țărgului, pe lângă acestea producându-și necesarul de produse agricole cu ajutorul animalelor din gospodărie, de care unii dispuneau.

În concluzie putem afirma că populația comitatului Crasna prezintă la începutul secolului al XVIII-lea o structură tipic feudală, în care diversele categorii sociale sînt delimitate doar de faptul că unii au privilegii mai multe alții mai puține. Din punct de vedere economic există însă o cu totul altă delimitare elementele dintr-o categorie privilegiată (nobili cu o sesie) avînd de multe ori o situație economică mai precară decît cei dintr-o categorie neprivilegiată (iobagi, jeleri). Așadar delimitarea socială nu se suprapune peste delimitarea economică, ceea ce subliniază și mai mult diversitatea societății feudale.

RUDOLF WOLF

THE POPULATION OF CRASNA COUNTY IN THE LIGHT OF THE YEAR 1720 CONSCRIPTIONS

(Summary)

This article discusses the way the author determined the number of the inhabitants of the county of Crasna based on new documents, namely on the conscriptions of people allowed to buy salt from salt mines.

These conscriptions recorded the social categories that is the family head of each category, the number of children and the number of cattle. According to the salt conscription from June 1720 and from July 1720 (a taxation conscription) and also from September 1721 the author established that the number of population from Crasna County in 1720 was over 10.000 with an average of 4 persons in each family.

According to June 1720 conscription social structure of the above mentioned county's population was: 54,24% serfs, 31,24% free peasants (the Roumanian term for this category of peasant is jeler — inquilinus), 8,25% nobles with one estate, 3,51% nobles with more estates and 2,70% priests and grammar school teachers.

Based on the number of cattle the author analysed the economic differentiation within each social category — (Table No. 3).

Tabelul nr. 1.

**POPULAȚIA COMITATULUI CRASNA ÎN IUNIE 1720. (FĂRĂ NOBILII CU MAI MULTE SESII,
PREOȚI ȘI ÎNVĂȚĂTORI)**

Nr. crt.	Plaza de Jos	Nobili cu o sesie						Iobagi						Jeferi						Total					
	Localitatea	Numărul gospodăriilor	Numărul familiilor	Numărul copiilor	Numărul copiilor pe familie	Numărul estimativ al femeilor	Total	Numărul gospodăriilor	Numărul familiilor	Numărul copiilor	Numărul copiilor pe familie	Numărul estimativ al femeilor	Total	Numărul gospodăriilor	Numărul familiilor	Numărul copiilor	Numărul copiilor pe familie	Numărul estimativ al femeilor	Total	Numărul gospodăriilor	Numărul familiilor	Numărul copiilor	Numărul copiilor pe familie	Numărul estimativ al femeilor	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
1	Aleuș							8	8	22	2,75	8	38	6	10	15	1,5	10	35	14	18	37	2,05	18	73
2	Almașul Mare							26	30	53	1,76	30	113	4	4	8	2	4	16	30	34	61	1,79	34	129
3	Bilghezd	16	18	39	2,16	16	73	1	1	3	3	1	5	9	10	16	1,6	10	36	26	29	58	2	27	114
4	Boghiș	6	6	12	2	5	23	38	38	97	2,55	37	172	25	25	57	2,28	25	107	69	69	166	2,40	67	302
5	Bozieș	4	4	5	1,25	4	13	14	17	34	2	17	68	11	12	17	1,41	12	41	29	33	56	1,69	33	122
6	Camăr	6	7	12	1,71	7	26	68	76	136	1,78	73	285	24	24	60	2,5	24	108	98	107	208	1,94	104	419
7	Carastelec							30	34	67	1,97	34	135	10	10	28	2,8	10	48	40	44	95	2,15	44	183
8	Cehei							10	10	22	2,2	10	42	13	13	20	1,53	10	43	23	23	42	1,82	20	85
9	Cerișa													5	7	21	3	7	35	5	7	21	3	7	35
10	Cosniciu	5	6	7	1,16	6	19	27	28	60	2,14	28	116							32	34	67	1,97	34	135
11	Criștelec	1	1	2	2	1	4	8	8	26	3,25	8	42	10	10	31	3,1	9	50	19	19	59	3,10	18	96
12	Doh													7	7	14	2	7	28	7	7	14	2	7	28
13	Drighiu	8	8	23	2,87	8	39	7	7	10	1,42	7	24	2	3	3	1	3	9	17	18	36	2	18	72
14	Fizeș	4	4	13	3,25	3	20	7	7	33	4,71	7	47	2	2	6	3	2	10	13	13	52	4	12	77
15	Halmășd	2	2	9	4,5	2	13	16	18	37	2,05	18	73	15	17	40	2,35	17	74	33	37	86	2,32	37	160

(Continuare tabelul 1)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
16	Iaz							6	6	15	2,5	6	27	4	4	15	3,75	4	23	10	10	30	3	10	50
17	Ip	2	2	4	2	2	8	8	10	26	2,6	10	46	8	8	16	2	8	32	18	20	46	2,3	20	86
18	Lazuri							5	7	21	3	7	35	3	4	8	2	4	16	8	11	29	2,63	11	51
19	Leșmir							9	9	24	2,66	9	42	2	2	3	1,5	2	7	11	11	27	2,45	11	49
20	Marca							17	24	41	1,70	24	89	26	31	59	1,90	31	121	43	55	100	1,81	55	210
21	Nușfalău	6	6	8	1,33	6	20	57	63	104	1,65	61	228	32	32	61	1,90	31	124	95	101	173	1,71	98	372
22	Plopiș							22	26	62	2,38	25	113	9	9	33	3,66	9	51	31	35	95	2,71	34	164
23	Preuteasa							3	3	13	4,33	3	19	2	2	7	3,5	2	11	5	5	20	4	5	30
24	Șimleu	26	26	51	1,96	25	102	57	57	97	1,70	52	206	134	134	208	1,55	130	472	217	217	356	1,64	207	780
25	Șumal	1	2			2	4	8	8	17	2,12	8	33	4	5	7	1,4	5	17	13	15	24	1,6	15	54
26	Uileac	4	4	12	3	4	20	12	12	38	3,16	12	62	4	4	10	2,5	4	18	20	20	60	3	20	100
27	Valcăul de Jos							14	15	23	1,53	15	53	9	12	16	1,33	12	40	23	27	39	1,44	27	93
28	Valcăul de Sus							14	17	35	2,05	17	69	7	7	16	2,28	7	30	21	24	51	2,12	24	99
29	Zăuan	2	2	5	2,5	2	9	22	32	51	1,59	32	115	19	19	45	2,36	18	82	43	53	101	1,90	52	206
	Total Plasa de Jos	93	98	202	2,06	93	393	514	571	1167	2,04	559	2297	406	427	840	1,96	417	1684	1013	1096	2209	2,01	1069	4374
1	Plasa de Sus Badon													22	27	53	1,96	27	107	22	27	53	1,96	27	107
2	Ban							13	17	40	2,35	17	74	2	4	7	1,75	4	15	15	21	47	2,23	21	89
3	Bădăcin	4	5	2	0,4	5	12	11	14	36	2,57	14	64	3	4	4	1	4	12	18	23	42	1,82	23	88
4	Bănișor							11	11	48	4,36	9	68	9	11	24	2,18	11	46	20	22	72	3,27	20	114
5	Bocșa							15	16	36	2,25	16	68	7	7	27	3,85	7	41	22	23	63	2,73	23	109
6	Boianul Crasnei							9	13	30	2,30	12	55	2	2	3	1,5	2	7	11	15	33	2,2	14	62
7	Borla							31	36	91	2,52	34	161	7	7	19	2,71	7	33	38	42	110	2,55	41	194

(Continuare tabelul 1)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
8	Cizer							12	19	43	2,26	17	79	11	15	33	2,2	15	63	23	34	76	2,23	32	142
9	Cîmpia							6	8	21	2,62	5	34	5	5	12	2,4	5	22	11	13	33	2,53	10	56
10	Crasna	23	25	47	1,88	24	96	54	65	71	1,31	60	196	24	24	47	1,95	23	94	101	114	165	1,44	107	386
11	Giurtelec							10	11	26	2,36	10	47	2	2	6	3	2	10	12	13	32	2,46	12	57
12	Gurus	1	2	1	0,5	2	5	13	17	41	3,15	16	74							14	19	42	2,21	18	79
13	Horoatul Crasnei	4	5	9	1,8	5	19	4	8	23	2,87	8	39	2	2	8	4	2	12	10	15	40	2,66	15	70
14	Hurez							11	14	42	3	14	70	4	4	14	3,5	4	22	15	18	56	3,11	18	92
15	Ilișua	13	13	27	2,07	13	53	22	28	49	1,75	28	105	8	8	23	2,87	7	38	43	49	99	2,02	48	196
16	Mal							8	10	28	2,8	8	46	1	1	1	1	1	3	9	11	29	2,63	9	49
17	Marin							11	14	37	2,64	13	64	4	4	15	3,75	4	23	15	18	52	2,88	17	87
18	Măierîște							5	9	10	1,11	9	28	12	12	32	2,66	12	56	17	21	42	2	21	84
19	Meseșenii de Jos	3	3	10	3,33	2	15	15	15	28	1,86	14	57	2	2	2	1	2	6	20	20	40	2	18	78
20	Meseșenii de Sus							12	18	46	2,55	16	80	7	11	28	2,54	11	50	19	29	74	2,55	27	130
21	Pecei							32	37	76	2,05	37	150	13	13	32	2,46	12	57	45	50	108	2,16	49	207
22	Pericei	1	1			1	2	27	36	59	1,63	34	129	9	9	20	2,22	9	38	37	46	79	1,71	44	169
23	Petenia							14	19	30	1,57	18	67	1	1	3	3	1	5	15	20	33	1,65	19	72
24	Pria							13	13	41	3,15	13	67							13	13	41	3,15	13	67
25	Ratin	14	14	22	1,57	12	48	1	1	3	3	1	5	12	12	26	2,16	11	49	27	27	51	1,88	24	102
26	Recea							9	10	13	1,3	10	33	4	4	9	2,25	4	17	13	14	22	1,57	14	50
27								10	14	29	2,07	14	57	10	10	36	3,6	9	55	20	24	65	2,70	23	112
28	Sîrbi							7	9	21	2,33	8	38	3	3	9	3	3	15	10	12	30	2,5	11	53
29	Stîrciu							18	24	70	2,91	22	116	11	11	33	3	11	55	29	35	103	2,94	33	171
30	Șeredei							11	13	25	1,92	13	51	1	1	5	5	1	7	12	14	30	2,14	14	58
	Vișoț	6	6	6	1	5	17	31	35	52	1,48	33	120	5	5	6	1,2	5	16	42	46	64	1,39	43	153
	Total Plasa de Sus	69	74	124	1,67	69	267	446	554	1165	2,10	523	2242	203	221	537	2,42	216	974	718	849	1826	2,15	808	3483
	Total pe comitat	162	172	326	1,89	162	660	960	1125	2332	2,07	1082	4539	609	648	1377	2,12	633	2658	1731	1945	4035	2,07	1877	7857

LOCALITĂȚI ÎN CARE AU FOST ÎNREGISTRATE, ÎN IUNIE 1720,
CURII NOBILIARE, PREOȚI ȘI ÎNVĂȚĂTORI.

Nr. crt.	Localitatea	Numărul curiilor	Preoți			Învățători
			ortodox	reformat	catolic	
1	2	3	4	5	6	7
	<i>Plasa de Jos</i>					
1	Almașul Mare		1			
2	Boghiș	2		1		1
3	Bozieș	1		1		
4	Camăr	1		1		1
5	Carastelec					1
6	Cehei		1			
7	Cosniciu		1			
8	Criștelec		1			
9	Doh		1			
10	Drighiu		1			
11	Fizeș		1			
12	Halmășd	1	1			
13	Iaz		1			
14	Ip	7		1		
15	Leșmir	1				
16	Marca		1			
17	Nușfalău	5		1		1
18	Plopiș		1			
19	Șimleu	29	1	1	1	2
20	Șumal		1			
21	Uileac	1		1		
22	Valcăul de Jos			1		
23	Valcăul de Sus		1			
24	Zăuan	3		1		1
	Total Plasa de Jos	51	14	19	1	7
	<i>Plasa de Sus</i>					
1	Badon		1			
2	Bădăcin	1				
3	Bocșa		1			1
4	Boianul Crasnei		1			
5	Borla			1		1
6	Crasna	4		1		1
7	Giurtelec		1			
8	Guruslău			1		
9	Horoatul Crasnei	3		1		
10	Hurez		1			
11	Ilișina	4		1		
12	Măierîște		1			
13	Meseșenii de Jos			1		1
14	Meseșenii de Sus		1			
15	Pecel	1	1			
17	Pericea	4		1		1
17	Ratin	2		1		
18	Recea	8		1		
19	Sîg		1			
20	Stîrciu		1			
21	Vișoț	1				
21	Vișoț	1		1		
	Total Plasa de Sus	28	10	10		5
	Total comitat	79	24	19	1	12

Nu au fost înregistrate curii, preoți și învățători în: Aleuș, Bilghezd, Cerișa, Lazuri, Preuteasa din Plasa de Jos și în Ban, Bănișor Cizer, Ciupia, Mal, Marin, Petenia, Prla, Sîrbi, Șerești din Plasa de Sus.

Tabelul nr. 3.

STRATIFICAREA ECONOMICĂ A POPULAȚIEI COMITATULUI CRASNA
ÎN FUNCȚIE DE NUMĂRUL DE VITE.(FĂRĂ OPPIDUM-UL ȘIMLEU)IUNIE 1720.

Numărul animalelor	Iobagi		Jeleși		Nobili cu o seșe		Preoți și învățători		Total	
	Familii	%	Familii	%	Familii	%	Familii	%	Familii	%
0	86	8,05	41	7,97	16	10,95	13	25,49	156	8,76
1	35	3,27	21	4,08	8	5,47	1	1,96	65	3,65
2	79	7,39	53	10,31	13	8,90	1	1,96	146	8,20
3	85	7,95	48	9,33	11	7,53	1	1,96	145	8,15
4	106	9,92	63	12,25	10	6,84	1	1,96	180	10,11
5	118	11,04	53	10,31	16	10,95	1	1,96	188	10,56
6	123	11,51	69	13,42	17	11,64	2	3,92	211	11,86
7	84	7,86	36	7,00	13	8,90	4	7,84	137	7,70
8	79	7,27	33	6,42	14	9,58	2	3,92	128	7,19
9	73	6,83	34	6,61	7	4,79	2	3,92	116	6,52
10	59	5,52	14	2,72	4	2,73	5	9,80	82	4,60
11	35	3,27	8	1,55	3	2,05	2	3,92	48	2,69
12	25	2,34	13	2,52	2	1,36	2	3,92	42	2,36
13	17	1,59	7	1,36	1	0,68			25	1,40
14	22	2,05	8	1,55	1	0,68	2	3,92	33	1,85
15	12	1,12	4	0,77	3	2,05	3	5,88	22	1,23
16	8	0,74	2	0,38	5	3,42	2	3,92	17	0,95
17	5	0,46	2	0,38	1	0,68	2	3,92	10	0,56
18	6	0,56	3	0,58			2	3,92	11	0,61
19	7	0,65	2	0,38					9	0,50
20—26	4	0,37			1	0,68	3	5,88	8	0,44
Total general	1068	100	514	100	146	100	51	100	1779	100